

Доц. др Предраг Ђеранић*

Апстракт: Безбједност заузима простор који је дуго припадао филозофији: присутна је у свим сферама друштвеног живота. Облици и форме у којима се безбједност као област појављује су разноврсни. Процес њихове анализе указује на неопходност класификација на: приватну, јавну, војну, политичку, социјеталну, економску, енергетску и еколошку безбједност. На повезаност спољне политике и националне безбједности с једне стране, и економске политике с друге стране, указао је нафтни шок 1973. године. Од тада се све више користи синтагма „економска безбједност“ која, посматрано из научног угла, има широк опсег, а у контексту њеног значења посебан значај има појам људске безбједности, у науци још недовољно дефинисан. Крај Хладног рата широм је отворио врата интересовању за економску безбједност као сектор у којем су, након престанка биполарне подјеле свијета, силе глобализације освајале све већу територију. Напад на Свјетски трговински центар показао је да су економске мете терористима подједнако привлачне као амбасаде, полицијске станице и војне базе. Предмет нашег истраживања је економска безбједност Босне и Херцеговине, њено дефинисање и указивање на економске опасности и пријетње које су узрок слабљења државе, али и основне ћелије друштва – породице. Економски криминал је појава узрочно-посљедишно повезана са сиромаштвом. У колориту економског криминала посебан значај има организовани криминал. Једна од манифестација организованог криминала је корупција. Корупција је можда најтежи продукт организованог криминала. Колика је опасност од корупције, у којој мјери корупција подрива економску основицу БиХ, који су инструменти за њено сузбијање, и да ли у том смислу постоји адекватан правни основ за рад агенција за провођење закона, питања су којима ћемо се бавити у овом раду. Наравно, и у овом контексту уочавају су боље босанскохерцеговачког друштва које проистичу из политичке подвојености на снаге које се залажу за централизацију државе, и с тим у вези неминовну ревизију Дејтонског споразума, и друге, које се залажу за очување Дејтона и рјешења која су могућа у држави три конститутивна народа и два ентитета.

Кључне ријечи: економска безбједност, организовани криминал, корупција, сиромаштво, људска безбједност

* Висока школа Ванја Лука College, Бања Лука, email: predrag.ceranic@gmail.com

УВОД

Нафтни шок, што је назив за свјетску нафтну кризу изазвану 1973. године, одразиће се на међународне односе, јер се нафтни произвођачи нису слагали са политиком земаља увозница нафте. Својом одлуком да смање производњу нафте за 5% како би јој подигле цијену, земље чланице ОПЕКС-а ће постићи циљ – цијена нафте је са 5 долара по барелу (159 литара) за неколико дана повећана, а наредне године је достигла 12 долара по барелу (Jacques, Schreiber, 1981). Нафтни шок је уједно створио рефлексију у области безбједности, у смислу да се од тада све више говори, а потом и научног угла посматра нова синтагма – економска безбједност. „Све до седамдесетих година прошлог века економски проблеми, иако имплицитно присутни у свим безбедносним разматрањима, нису били експлицитно везивани за проблематику националне безбедности. Међутим, нафтни шок 1973. године драматично је показао чврсту повезаност између спољне политике и националне безбедности с једне, и економске политике, с друге стране.“ (Ејдус, 2012: 160) Да је економска безбједност израз који је све више у употреби, али да је још слабо развијен концепт у политичкој економији, упозорава Кристофер Дент (Christopher M. Dent)¹: „Политолози који још увијек дјелују унутар оквира традиционалних сигурносних студија више се баве оним што називам економско-сигурносном везом, а не економском сигурношћу као таквом“ (Collins, 2010: 234). Исти аутор указује да постоје различита тумачења економске безбједности: „Анализе микроразине које се концентрирају на ‘локализоване’ чимбенике, попут појединаца, кућанстава и локалних заједница, док се економска сигурност на макроразини концентрира на националне државе (или остале ентитете способне за вођење вањске економске политике) и њихове активности у међународном економском саставу“ (Collins, 2010: 233). Правећи дистинкцију између два поменута дискурса о економској безбједности, Кристофер Дент напомиње да је далеко важнији други дискурс, у оквиру којег дефиниција економске безбједности гласи: „Очување структуралног интегритета и способности стварања просперитета те интереса политичко-економског ентитета у контексту различитих вањских ризика и пријетњи с којима се суочава међународни економски састав“ (Collins, 2010: 234), уз појашњење да потрага за економском безбједношћу у основи усмјерава циљеве спољне економске политике². С обзиром на то да теоретичари наука безбједности приступају сектору економске безбједности из различитих углова, у појмовном одређењу ове синтагме остаје доста недореченог. На то указује и Филип Ејдус који се, у покушају да пронађе адекватну дефиницију економске безбједности, позива на оквир који је у овом

1 Један од аутора радова које је Alan Collins приредио и објавио у књизи *Сувремене сигурносне студије*, Политичка култура, Загреб, 2010.

2 FEP – *Foreign Economic Policy*.

смислу поставио планетарно познат британски економиста Винс Кејбл (Vincent Cable), по којем се у ширем одређењу економска безбједност односи на тежњу ка слободи од економских пријетњи, док у ужем смислу постоји пет различитих значења економске безбједности (Cable, 1995, и Ejđus, 2012). У првом смислу, под економском безбједношћу се подразумевају производња и трговина, које директно утичу на одбрамбену способност државе.³ Друго значење економске безбједности односи се на инструменте економске политике који се користе као офанзивно или дефанзивно средство безбједносне политике.⁴ Треће одређење економске безбједности јесте способност да се одржи одређени ниво економског развоја у функцији осигурања унутрашње безбједносне стабилности или побољшања међународне војнополитичке позиције неке државе. Четврто значење економске безбједности односи се на економску безбједност појединца. У наведеном смислу, појам економске безбједности приближава се значењу блиских појмова као што су људска безбједност и социјална сигурност. Пето тумачење економске безбједности односи се на глобалну економску, социјалну и еколошку стабилност (Cable, 1995, и Ejđus, 2012).

У контексту економске безбједности, посебан осврт заслужује појам људске безбједности који у посљедње вријеме привлачи велику пажњу у друштвеним наукама. Међутим, и границе овог појма су растегљиве, те „до данас не постоји стварна сагласност о томе шта може или мора да конституише жижу онога што се и даље лабаво одређује као студије о људској безбедности“ (Вилијамс, 2012). Постоје различите концепције људске безбједности, од оних које се тичу угрожавања и ускраћивања основних људских права, до шире схваћеног гледишта које обухвата разне облике економске штете која се може нанијети животу појединца, укључујући и посљедице које стварају силе глобализације. Ејдус концепт људске безбједности посматра у вертикали: људска безбједност – национална безбједност – регионална безбједност – глобална безбједност.

Крај Хладног рата дао је замаха интересовању за економску безбједност. Престанак биполарне подјеле свијета створио је простор за силе глобализације и растућу глобалну економију. Економија постаје саставни дио безбједносне политике. „Недавни пораст интереса за економску сигурност на макроразини увелико је резултат постхладноратовског раздобља. Према томе, он произлази из одговарајућих помака с геополитике на геоекономију, с војних суперсила на економске суперсиле те с политичко-идеолошког натјецања на економско натјецање“ (Collins, 2010: 235). Значај економске безбједности постаје уочљив у дјеловању и јавним иступима америчких предсједника. Економски аспект је

3 Производња и трговина војном технологијом и наоружањем.

4 Бојкот, рестрикција снабдијевања енергентима, санкције.

неизоставни дио сваке стратегије националне безбједности. „У сијечњу 1993. амерички предсједник Bill Clinton проширио је чланство Вијећа за националну сигурност како би укључио, између осталог, министра финансија и новостворени уред Предсједниковог помоћника за економску политику, признајући на тај начин већу улогу економских питања у обликовању политике националне сигурности“ (Collins, 2010: 235). Терористички напад 11. септембра на Свјетски трговински центар указао је да је проширен распон мета које су терористима привлачне и да удари на „економске“ мете стварају исти ефекат као и напад на амбасаде, војне базе и слично. Потреба за економском безбједношћу дала је смјернице америчкој спољној политици. „На пример, у Стратегији националне безбједности САД из 1991. године први пут се јасно и недвосмислено каже како су 'национална безбједност и економска снага неодојиви'“ (Ејдус, 2012:160).

Кристофер Дент, истичући значај сила спољне економске политике (FEP – *Foreign Economic Policy*) кроз осам различитих тумачења економске безбједности, даје оквир за њену анализу: безбједност снабдијевања, безбједан приступ тржишту, кредитна сигурност, безбједност технолошко-индустријске способности, друштвено-економска сигурносна парадигма, прекогранична безбједност заједница, системска безбједност, сигурност савеза (Collins, 2010: 235).

Када је ријеч о државама као што је Босна и Херцеговина, главна економска пријетња безбједности је сиромаштво. Сиромаштво треба прихватити као опасност и узрок слабљења државе и породице, основне друштвене ћелије. „Ако безбједност схватимо као нешто што се аргiori односи на људска бића, постаје јасно да је сиромаштво од непосредне важности за студије безбједности; заиста, сиромаштво и људска несигурност су у многим аспектима синоними“ (Вилијамс, 2012: 329). Појава која је узрочно-посљедиочно повезана са стварањем све ширег слоја осиромашеног становништва јесте економски криминал. „Економски криминал обухвата криминално понашање и делатности које настају у економским односима и у вези са тим односима у привредној и ванпривредној делатности, усмерени су против економског система без обзира на заступљене облике својине, а као такви су инкриминисани кривичним законодавством“ (Мијалковић, 2011: 209). Једна од манифестација економског криминала је корупција. Корумпираност државне администрације постала је један од кључних сегмената економског криминала у БиХ и узрок економске нестабилности земље. Економска нестабилност БиХ лоше се одражава на безбједносну ситуацију у многим секторима. Наредна „карика у ланцу“ економске нестабилности у БиХ јесте организовани криминал. „Организовани криминал је посебно деструктиван по економско-финансијску безбједност државе и друштва. Привредни и буџетски системи трпе огромну штету због

сиве економије, прања новца и утаје пореза, што угрожава националну безбедност стварањем социјалне напетости, незадовољства, политичке нестабилности, буџетског дефицита“ (Мијалковић, 2011: 214). Према ранг-листи конкурентности земаља коју је израдио Свјетски економски форум, БиХ је веома слабо позиционирана.⁵ Земља у којој је организовани криминал попримио озбиљне размјере има урушену економију. Сем тога, организовани криминал попут хоботнице настоји да буде инкорпориран у виталне државне институције, као што су влада, а посебно су (у том смислу) привлачни органи правосуђа и полиција. „Организоване криминалне групе из региона западног Балкана, иако недорасле снази руске или кинеске мафије, у току балканских сукоба ојачале су, консолидовале се и успоставиле блиску ‘сарадњу’ са мафијом и са међународно организованим криминалом у западноевропским земљама попут Француске, Италије и Белгије, угрожавајући новонастале балканске државе, па и саму Европску унију“ (Достић, 2012: 3).

ПРИЈЕТЊЕ ЕКОНОМСКОЈ БЕЗБЈЕДНОСТИ БИХ

Сектору економске безбједности посвећује се све већа пажња, учестало се пише и расправља о економској безбједности у смислу да је економска безбједност услов стабилности колективитета. У употреби је и термин „дужничко ропство“ за државе које су до те мјере задужене да зависе и економски и политички од међународних кредитора и фондова, што их чини слабим државама у сваком смислу. Опет, дискурс о економској безбједности нема дефинисане границе, штавише, присутна су опречна тумачења широког дијапазона онога шта се у њега убраја. Новији концепт сектора економске безбједности подразумијева „очување структурног интегритета те способности и интереса стварања просперитета политичко-економског ентитета, у контексту различитих вањских ризика и пријетњи с којима се суочава у међународном економском саставу“ (Collins, 2010: 251).

Појава која угрожава економску безбједност БиХ првенствено је економски криминал, чију најважнију манифестацију представља организовани криминал. Уједно, најтежа посљедица слабљења економске

⁵ „Политичка нестабилност и несигурност власти кључни су разлози за лош пласман БиХ на листи конкурентности земаља коју је израдио Свјетски економски форум (WEФ). БиХ је пала за два мјеста и сада је на 109. позицији од укупно 133 државе које су укључене у истраживање. Годину раније била је на 107. мјесту. Према анализи објављеној на интернету, испитаници су у истраживању најгоре оцјене БиХ давали управо у сегменту политике, док су класични економски показатељи као што су макроекономска стабилност, инфлација, стање и доступност радне снаге исказани као предности БиХ. Но, политичке власти добиле су тако лоше оцјене да су увелико срозале позицију државе на листи“ (Лазовић, 2009).

безбједности земље и пратећа појава раста економског криминала је сиромаштво. Сиромаштво није само пријетња по појединца већ и по државу. „Унапређење људске безбедности нужно обухвата смањење сиромаштва које ће смањити људску несигурност. Таква унапређења могу се схватити као синоними за унапређења у области људских права – економских, социјалних, грађанских, политичких и културних – од стране појединачних људских бића“ (Вилијамс, 2012: 329). Људска безбједност је појам са више димензија. „Појам људске безбедности проширује расправе о људским правима и у њу уводи питања која се односе на њихово кршење, попут употребе силе у име заштите људских права, као и кршење људских права од стране не-државних актера“ (Оберлајтнер у Дулић, 2006)

Опсежну али свеобухватну дефиницију организоване криминалне групе дао је Милан Шкулић у својој књизи *Организовани криминалитет* (Шкулић, 2003: 45). По професору Шкулићу, организована криминална група има више обиљежја: ради се о удружењу више лица; криминална организација има тајни карактер; криминална организација поседује одређена писана или неписана правила у којима су садржани услови њеног деловања, те права и дужности њених чланова, који обавезују на њихово поштовање; циљ криминалне организације је стицање профита, тј. имовинске користи или постизање моћи; криминална организација се оснива ради вршења кривичних дјела; криминална организација је заснована на хијерархијском начелу; активности чланова организације се врше на професионалној основи; криминална организација има трајни карактер; криминална организација настоји да оствари монопол у/на одређеном подручју; криминална организација је неидеолошког карактера, односно не оснива се ради остваривања одређених политичких, националних и сличних идеја, циљева и идеала; криминална организација је склона да се служи насиљем; криминална организација настоји да корумпира одређене државне органе и по правилу, постоји одређена коруптивна веза између ње и појединих експонената државне власти, односно неких јавних служби, или појединих политичара, па чак и читавих партија.⁶ Штета коју организоване групе, односно

6 Потпуна дефиниција гласи: Организована криминална групација или криминална организација представља тајно удружење више лица, која испуњавају потребне услове утврђене писаним или неписаним правилима којима се уређује функционисање организације и пристају на строго поштовање тих услова, која је основана ради професионалног и по правилу планског вршења кривичних дела (нарочито неких врста кривичних дела која су специфична за циљеве криминалне организације) и то тако да организација буде трајног карактера, а у циљу континуираног стицања имовинске користи или моћи, те остварења монопола на/у одређеном подручју (ради чега је склона уништењу конкуренције); заснована на хијерархијским принципима и уз строгу дисциплину својих чланова, по правилу и на принципима специјализације и поделе рада у вршењу криминалних

организовани криминал наноси друштву су велике, и наравно да се одражавају на економски аспект безбједности. У том смислу, посебно су разарајућа дјела која чине тзв. коруптивни сет кривичних дјела, као што су примање и давање дара, злоупотреба службеног положаја и слично.

За организовани криминал у међународним оквирима користи се синтагма „транснационални организовани криминал“. „Према конвенцији УН, транснационална криминална група јесте група која садржи три или више чланова организованих за период пре и после деловања на координисан начин како би се починио ‘озбиљан злочин’ с циљем стицања финансијске или друге користи“ (Вилијамс, 2012: 568).

Надржавне организације као што су Организација уједињених нација, и, уопште, институције које су јачале идеју о међународном кривичном праву, учиниле су напор како би борба против организованог криминала добила на интезитету и снази. Конкретан и вриједан резултат тих настојања било је доношење Конвенције о спречавању транснационалног организованог криминала, 2000. године у Палерму.⁷ Организација уједињених нација, са своје стране, тежиште је ставила на сузбијање корупције⁸ као разарајућег облика организованог криминала, те је 2003. године у Мексику усвојена Конвенција Уједињених Нација против корупције.⁹ Корупција је можда најтежи продукт организованог криминала. „Корупција представља темељ организираног криминала, без обзира о којој врсти појединаца и организовању је ријеч. Корупција (лат. *sum*: са + *gumpere*: киданање) је непожељна друштвена појава која доводи до слабљења повјерења грађана у рад управе, као и слабљења повјерења грађана у законе и власт“ (Кораћ, Беговић, 2009). Организоване криминалне групе, корупција и сиромаштво су у тијесној

активности, мада је организација по правилу, истовремено укључена и у одређене легалне активности (у погледу чега такође постоји специјализација и подела рада у оквиру њеног чланства); она је, поред тога, начелно неидеолошког карактера, с тим да криминална организација широко практикује разноврсне видове насиља, те наглашено испољава спремност на употребу насиља, како у односу на спољно окружење, тако и према члановима који прекрше њена правила (располаже сопственим системом санкционисања), а посебно настоји да коруптивним методама оствари директан или индиректан утицај на органе државне власти, ради омогућавања или олакшања сопственог деловања и ширења непосредног или посредног утицаја (Шкулић, 2003: 45).

7 Босна и Херцеговина је ратификовала наведену конвенцију (Службени гласник БиХ - међународни уговори бр: 03/02).

8 У етимолошком смислу „корупција“ (лат. *corruption*) значи поквареност, кварност, изопаченост, разврат, поткупљивање, подмићивање, поткупљење, подмићење, кварење, укваривање, труљење, распадање, кривотворење; „корумпирати“ (лат. *corrumpere*) је кварити, покварити, изопачити, подмитити, подмићивати, потплатити, потплаћивати, поткупити, поткупљивати. (Вујаклија, 2003: 456).

9 Босна и Херцеговина је ратификовала наведену конвенцију (Службени гласник БиХ - међународни уговори бр: 05/06).

и непосредној вези. „Криминалне групе које промовишу корупцију могу да имају погубан утицај на друштвену кохезију држава, подривајући њихову способност да спроводе власт. Распрострањена корупција често доводи до слома повјерења и легитимности које грађани имају у државе“ (Вилијамс, 2012: 579).

„Корупција, као социјално патолошка појава, не представља ексклузивитет само неких држава или само неких региона или народа. Управо супротно, то је појава која се јавља на свим континентима и у свим државама. Да у том погледу нити Босна и Херцеговина није изузетак, показали су већ резултати истраживања која је у току 2004-2008. године провела непрофитабилна, невладина организација Transparency International Bosna & Hercegovina¹⁰, али и подаци других међународних владиних и невладиних институција“ (Марковић, 2011: 209).

„У склопу законског одређења појма организованог криминалитета, потребно је нагласити да Кривични закон Босне и Херцеговине садржи кривично дјело удруживање ради чињења кривичног дјела (чл. 249) које може извршити лице које организује групу људи или на други начин удружује три или више у циљу почињења кривичних дјела прописаних законом Босне и Херцеговине...“ (Кулић, 2011: 40). Сасвим оправдано се поставља питање шта одређује организовану криминалну групу, односно који су њени елементи. „Према законској дефиницији, организована група је група људи која је формирана, а није спонтано настала, ради непосредног слиједећег учињења кривичног дјела и чији чланови не морају имати формално дефинисане улоге, која не мора имати континуитет чланства ни развијену организацију“ (Кулић, 2011: 40).

Кривични закон Босне и Херцеговине (Службени гласник, 2003) у глави XIX (Кривична дјела корупције и кривична дјела против службене и друге одговорне дужности) дефинише кривична дјела по основу злоупотребе службеног положаја и овлаштења. Кривична дјела корупције и кривична дјела против службене и одговорне дужности наведена у глави XIX КЗ БиХ су:

- Примање дара и других облика користи – члан 217 КЗ БиХ¹¹,

10 Аутор (докторске дисертације) је учествовао као истраживач у изради *Студије система националног интегритета - Босна и Херцеговина 2007*, Transparency International, Бања Лука, 2006.

11 (1) Службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине, укључујући и страном службено лице, које захтијева или прими дар или какву другу корист или које прими обећање дара или какве користи, да у оквиру својег овлаштења изврши што не би смјело извршити или да не изврши што би морало извршити, казниће се казном затвора од једне до десет година. (2) Службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине, укључујући и страном службено лице, које захтијева или прими дар или какву корист, или које прими обећање дара или какве користи, да у оквиру својег овлаштења изврши што

представља основно дјело из сета коруптивних кривичних дјела. Ово кривично дјело тешко се доказује, а представља велику пријетњу друштву.

- Давање дара и других облика користи – члан 218 КЗ БиХ¹² је кривично дјело које је у вези са кривичним дјелом из члана 217, јер представља навођење службеног или одговорног лица на повреду вршења службе.

- Противзаконито посредовање – члан 219 КЗ БиХ¹³, кривично дјело којим се злоупотребљава или користи службени положај или позиција лица, у сврху примања награде или друге услуге.

- Злоупотреба положаја или овлаштења – члан 220 КЗ БиХ¹⁴ јесте

би морало извршити или да не изврши што не би смјело извршити, казниће се казном затвора од шест мјесеци до пет година. (3) Казном из става 2 овог члана казниће се службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине, укључујући и страном службено лице, које послѣје вршења или невршења из става 1 и 2 овог члана, а у вези с тим, захтијева или прими дар или какву другу корист. (4) Примљени дар или имовинска корист одузет ће се. Члан 217 КЗ БиХ.

12 (1) Ко службеном или одговорном лицу у институцијама Босне и Херцеговине, укључујући и страном службено лице, учини или обећа дар или какву другу корист, да у оквиру својег овлаштења изврши што не би смјело извршити или да не изврши што би морало извршити, или ко посредује при оваквом подмићивању службеног или одговорног лица, казниће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.

(2) Ко службеном или одговорном лицу у институцијама Босне и Херцеговине, укључујући и страном службено лице, учини или обећа дар или какву другу корист да у оквиру својег овлаштења изврши што би морао извршити или да не изврши што не би смио извршити, или ко посредује при оваквом подмићивању службеног или одговорног лица, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године. (3) Учинилац кривичног дјела из става 1 и 2 овог члана који је дао мито на захтјев службеног или одговорног лица у институцијама Босне и Херцеговине, укључујући и страном службено лице, и пријавио кривично дјело прије његовог откривања или прије сазнања да је дјело откривено, може се ослободити од казне. (4) Примљени дар или имовинска корист одузет ће се, а у случају из става 3 овог члана може се вратити лицу које је дало мито. Члан 218 КЗ БиХ.

13 (1) Ко прими награду или какву другу корист да кориштењем свог службеног или утицајног положаја посредује да се изврши или не изврши нека службена радња, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године. (2) Ко користећи свој службени или утицајни положај посредује да се изврши службена радња која се не би смјела извршити или да се не изврши службена радња која би се морала извршити, казниће се казном затвора од шест мјесеци до пет година. (3) Ако је за извршење кривичног дјела из става 2 овог члана примљена награда или каква друга корист, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до десет година. Члан 219 КЗ БиХ.

14 (1) Службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине, које искориштавањем свог службеног положаја или овлаштења, прекорачивши границе свог службеног овлаштења или не извршивши своје службене дужности, прибави себи или другом какву корист, другом нанесе какву штету или теже повриједи права другог, казниће се казном затвора од шест мјесеци до пет година. (2) Ако је кривичним дјелом из става 1 овог члана прибављена имовинска корист у износу који прелази 10.000 КМ, учинилац ће се казнити казном затвора од једне

кривично дјело у којем починилац искористи службу, односно своја службена овлаштења и поступа на незаконит начин како би себи или другом лицу прибавио какву корист или другом нанио какву штету или теже повриједио права другог .

- Проневијера у служби – члан 221 КЗ БиХ, јесте кривично дјело у којем службено лице прибави противправну имовинску корист, присвоји новац, хартије од вриједности или друге покретне ствари које су му повјерене у служби или уопште на функцији у институцијама Босне и Херцеговине.

- Превара у служби – члан 222 КЗ БиХ, јесте кривично дјело које представља посебан вид преваре коју чини службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине, с циљем да себи или другом прибави противправну имовинску корист, подношењем лажних обрачуна, или на други начин доведе у заблуду овлаштено лице да изврши незакониту исплату.

- Послуга у служби – члан 223 КЗ БиХ, јесте кривично дјело у којем се неовлаштено послужи новцем, хартијом од вриједности или другим покретним стварима које су му повјерене у служби или уопште на раду у институцијама Босне и Херцеговине, или те ствари да другом неовлаштено на послугу.

- Несавјестан рад у служби – члан 224 КЗ БиХ, јесте кривично дјело којим службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине које свјесним кршењем закона, других прописа или општег акта или пропуштањем дужности надзора, очигледно несавјесно поступи у вршењу дужности.

- Одавање службене тајне – члан 225 КЗ БиХ, јесте кривично дјело у којем службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине неовлаштено другом саопшти, преда или на други начин учини доступним податке који представљају службену тајну, или које прибавља такве податке с циљем да их преда неовлаштену лицу.

- Кривотворење службене исправе – члан 226. КЗ БиХ – кривично дјело које настаје када службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине у службену или пословну исправу, књигу или спис унесе неистините податке или не унесе какав важан податак, или својим потписом, односно службеним печатом овјери службену или пословну исправу, књигу или спис с неистинитом садржином, или које својим потписом, односно службеним печатом омогући прављење такве исправе, књиге или списка с неистинитом садржином.

- Противзаконита наплата и исплата – члан 227 КЗ БиХ – кривично дјело које се појављује када службено или одговорно лице

до десет година. (3) Ако је кривичним дјелом из става 1 овог члана прибављена имовинска корист у износу који прелази 50.000 КМ, учинилац ће се казнити казном затвора најмање три године. Члан 220 КЗ БиХ.

у институцијама Босне и Херцеговине од другог наплати нешто што други није дужан да плати, или наплати више него што је дужан да плати, или које при исплати или предаји каквих ствари мање исплати, односно преда.

- Противзаконито ослобођење лица лишеног слободе – члан 228 КЗ БиХ, настаје када службено лице у институцијама Босне и Херцеговине које противзаконито ослободи лице лишено слободе које му је повјерено на чување, или му помогне да побегне, или му омогућава недопуштену везу или преписку ради припремања бјекства.

- Противзаконито присвајање ствари при претресању или извршењу – члан 229 КЗ БиХ, јесте кривично дјело у којем службено лице у институцијама Босне и Херцеговине које при претресању стана, просторија или лица, или при извршењу одузме покретну ствар с циљем да њеним, присвајањем прибави себи или другом противправну имовинску корист.

У кривичном законодавству Босне и Херцеговине не постоји кривично дјело „корупције“ али је у функционалној употреби синтагма „коруптивни сет кривичних дјела“. Кривична дјела из области коруптивних кривичних дјела прописана су кривичним законима на нивоу БиХ, Републике Српске, Федерације БиХ и Брчко Дистрикта БиХ. Тако су ова дјела у КЗ Федерације БиХ, одређена у глави XXIX (Кривична дјела против правосуђа – 20 кривичних дјела), у глави XXXI (Кривична дјела подмићивања и кривична дјела против службене и друге одговорне дужности – 12 кривичних дјела). Исто тако, коруптивна дјела у КЗ Републике Српске дефинисана су у глави XXVII (Кривична дјела против службене дужности – 18 кривичних дјела) и у глави XXVIII (Кривична дјела против правосуђа – 16 кривичних дјела). У КЗ Брчко Дистрикта БиХ, у глави XXIX (Кривична дјела против правосуђа – 20 кривичних дјела) и у глави XXXI (Кривична дјела подмићивања и кривична дјела против службене и друге одговорне дужности – 13 кривичних дјела) наведена су коруптивна кривична дјела (Коментари, 2005).

Анализа стања корупције у Босни и Херцеговини урађена од стране Свјетске банке 2000. године је идентификовала низак ниво повјерења грађана и јавних службеника у органе власти. Око 40% испитаника перципирају власти као непоштене и имају јако мало повјерења у њих, док преко 70% сматра да је корупција дио културе и менталитета у БиХ. Битно је напоменути да је преко 50% спремно да пријави случајеве корупције. Већина испитаника у разним анкетама спроведеним у БиХ сматра да је ниво корупције у БиХ висок. Готово 100% анкетираних грађана сматра да корупција постоји, и да она узрокује тешке проблеме, као што су морална ерозија, повећан криминалитет, смањење безбједности, неједнакост, итд. (Шикман, 2009). У Босни и Херцеговини, према свим истраживања, област јавних набавки је означена као најугроженија од корупције.

Парламентарна скупштина БиХ 2009. године је донијела Закон о Агенцији за превенцију корупције и координацију борбе против корупције (Службени гласник, 2009).

Закон је донесен с циљем превенције утицаја корупције на развој демократије и поштовања основних људских права и слобода, као и утицаја на подривање економског и привредног развоја Босне и Херцеговине, као и других облика утицаја на друштвене вриједности, те с циљем координације борбе против корупције. Сходно одредбама овог закона, формирана је Агенција за превенцију корупције и координацију борбе против корупције – као самостална управна организација, која за свој рад одговара Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине. Након тога је именовано руководство, директор и два замјеника, и то је то што је јавности познато о раду ове агенције. Међутим, сетом коруптивних кривичних дјела могу се бавити агенције за провођење закона на различитим нивоима власти. Јавност је упозната с неколико успјешних акција¹⁵ којима је документовано примање мита.

Тужилаштво БиХ је покретало истраге против неколико личности из политичког живота БиХ, носилаца важних државних функција, међутим, и поред великих најава и медијске кампање, они су ослобођени одговорности. Међутим, трпјели су политичку штету, а у неким случајевима су морали одступати са функција које су обављали. Стога се у ширем кругу јавности стекао утисак да борба против корупције у БиХ зна да поприми политичку димензију и да је циљ неких истрага била политичка дисквалификација, или притисак, како би се реализовали политички циљеви одређених структура на штету других. У комплексном друштвеном уређењу, гдје су још присутне политичке тензије и етничке напетости, то отежава сузбијање корупције и овај друштвени проблем чини још већим.

ЗАКЉУЧАК

Нафтни шок 1973. године донио је спознају о новој синтагми, економској безбједности, која се манифестовала као спона спољне политике и националне безбједности с једне, и економске политике, с друге стране. Винс Кејбл (Vincent Cable), познати британски економиста, дао је теоретски оквир у којем дефинише економску безбједност као тежњу ка слободи од економских пријетњи, а у ужем смислу одређује пет различитих значења економске безбједности. У првом смислу,

15 <http://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Sluzbenici-Opstinskog-suda-u-Sarajevu-optuzeni-za-primanje-mita/357179>; <http://www.blic.rs/vesti/hronika/policijski-snimak-ovako-je-pala-inspektorka-rada-zbog-primanja-300-evra-mita/ybvqx54>; <http://www.rtvbn.com/376245/Policajci-prijavljeni-za-primanje-mita>.

подразумијевају се производња и трговина, које директно утичу на одбрамбену способност државе, а у другом економска безбједност се односи на инструменте економске политике, који се користе као офанзивно или дефанзивно средство безбједносне политике. Кејбл указује и на економску безбједност у функцији осигурања унутрашње безбједносне стабилности. Четврто значење економске безбједности се односи на економску безбједност појединца, а пето тумачење се односи на глобалну економску и социјалну стабилност.

Економска безбједност је постала неизоставан сектор у проучавању безбједности као научне дисциплине. С друге стране, постала је разлог за одмјеравање снага геополитичких сила на различитим тачкама планете, што је за резултат имало вођење више прокси ратова (проху war). Рат туђим рукама је постао инструмент за реализацију геополитичких циљева великих сила, у чијој позадини се увијек крије економски интерес. Зато је економска безбједност, подједнако као и енергетска, постала појам од прворазредног значаја у сваком дискурсу о безбједности.

Босна и Херцеговина своје друштвено уређење заснива на Дејтонском споразуму, којим је дефинисана као држава три конститутивна народа, састављена од два ентитета, и била је предмет нашег истраживања у контексту економске безбједности. У том смислу смо указали на економски криминал против којег у БиХ постоје законодавни инструменти, али се не спроводе у потребној мјери. У колориту економског криминала посебан значај има организовани криминал, а најтежи продукт организованог криминала јесте корупција. Појава узрочно-посљедично повезана са свим видовима економског криминала је сиромаштво, које разара и државу и основну ћелију друштва – породицу.

Иако су у БиХ евидентиране успјешне акције у смислу утврђивања одговорности за узимање мита и доказивање других дјела из коруптивног сета кривичних дјела, истраге које су по овом основу вођене против политички ангажованих људи, носилаца високих државних функција, нису дале очекивани резултат. Штавише, показале су се као контрапродуктивне, јер је јавност стекла утисак да су биле политички мотивисане. То је само ослабило крхке антикоруптивне потенцијале БиХ.

ЛИТЕРАТУРА

- Вилијамс, П. Д. (2012). *Увод у студије безбедности*. Београд: Службени гласник – Факултет безбедности.
- Вујаклија, М. (2003). *Лексикон страних речи и израза*. Београд: Просвета.
- Достић, С. (2012). *Безбедност граница као део савременог система супротстављања организованом криминалу*. Необјављена докторска дисертација, Универзитет у Београду, Факултет безбедности.

- Ејдус, Ф. (2012). *Међународна безбедност: теорије, сектори и нивои, Службени гласник и Београдски центар за безбедносни политику*. Београд.
- Jean – Jacques, Servan – Schreiber- (1981). *Свјетски изазов*. Загреб: Глобус.
- Кораћ, Х., Беговић, А. (2009). Недопуштено стање корупције. *Корупција и прање новца*. Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука, Сарајево.
- Кулић, Д. (2011). *Спречавање и сузбијање кријумчарења људи и робе*. Необјављен магистарски рад, Слобомир П универзитет.
- Оберлајтнер, Г. (2006). У зборник текстова *Људска безбедност 2*, Драгана Дулић (едс). *Људска права и безбедност – две куле?*. Фонд за отворено друштво.
- Марковић, Ј. (2011). *Политичко-правни аспекти корупције у БиХ са посебним освртом на корупцију у образовању*. Необјављен магистарски рад, Слобомир П универзитет.
- Мијалковић, С. (2012). *Национална безбедност*. Криминалистичко – полицијска академија. Београд.
- Мијалковић, С. (2009), *Организовани криминал као претња националној безбедности*, часопис *Безбедност*, бр. 1-2, 119-132.
- National Security Strategy of the United States, August 1991.
- Cable, V. (1995). What is International Economic Security. *International Affairs Vol. 71, No. 2, 305 – 324*.
- Christopher, D. M. (2010). *Сувремене сигурносне студије*, текст аутора: *Економска сигурност*. (едс). Collins, A. *Политичка култура*. Загреб.
- Шикман, М. (2009). Корупција као дјелатност организованог криминалитета. *Корупција и прање новца*. Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука, Сарајево.
- Шкулић, М. (2003). *Организовани криминалитет: појам и кривичнопроцесни аспекти*, Ауторска издавачка задруга. Београд.

POLITICAL SECURITY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Ass. prof. Predrag Ćeranić*

Abstract: Security occupies sapce which belonged to philosophy for a long time: it is present in all spheres of social life. Shapes and forms in which security appears as an area are diverse. The process of their analysis points to the necessity of classification to: private, public, military, political, societal, economic, energy and environmental security. The oil shock from 1973 pointed to the connection between foreign policy and national security on the one side and economic politics on the other. Since then the phrase which has increasingly been used is „economic security“, which viewed from a scientific point of view, has a wide scope and its meaning in the context of special importance is the concept of human security, still not well defined in science.

The end of the Cold War opened the door wide interest in economic security as a sector in which, after the end of the bipolar division of the world, the forces of globalization conquered an ever larger territory. The attack on the World Trade Center showed that the economic targets of terrorists are equally attractive as embassies, police stations and military bases. The subject of our research is the economic security of Bosnia and Herzegovina, its definition and pointing to economic risks and threats that are causing the weakening of the state, but also the basic unit of society - the family. Economic crime is a phenomenon causally related to poverty. A special place in economic criminal is occupied by organized crime. One of the manifestations of organized crime is corruption. Corruption is perhaps the most severe product of organized crime.

What is the risk of corruption, to what extent is corruption undermining the economic base of Bosnia and Herzegovina, which are the instruments for its suppression, and whether in this respect there is an adequate legal basis for the work of law enforcement agencies, are questions which we will address in this paper. Of course, what is noticed in this context are the ills of bosnian society stemming from political ambivalence on the forces that advocate the centralization of the state, and, related to that, the inevitable revision of the Dayton Agreement, and others that advocate for the preservation of Dayton, and the solutions that are possible in a country of three constituent peoples and two entities.

Key words: economic security, organized crime, corruption, poverty, human safety

* *Banja Luka College, Banja Luka, email: predrag.ceranic@gmail.com*